

Ssymank, Paul : Die Fortschritte der Hochschulreform. — Monatschrift für höhere Schulen. 35. kötet. 1936. évf. 337. 1.

Sz. Gy. : Polgáriasodásunk a polgári iskolák tükrében. — STUD Statisztikai Tudósító. 1938. 68. sz.

Wagner Julius : Volk und Volkstum im Heimatkundlichen Unterricht. — Geogr. Anzeiger. 1934–35. évf. 224. 1.

Das neue Gesicht der Schule im Reiche A. Hitlers. Geogr. Anzeiger. 1936. — 37. évf. 186. 1.

Tagung der erweiterten Geschäftsführenden Vorstandes Eisenach 1933. — Geogr. Anzeiger. 1933. — 34. évf. 267. 1.

Schilling Gábor.

Az új katolikus Tanterv és Utasítás módszeres elvei

A Nevelésügyi Szemle I. évfolyamának 9–10. számában foglalkoztunk a katolikus Tanterv és Utasítás általános módszertani elveivel. Jelen értekezésünkben részleteiben kívánunk foglalkozni ezekkel a módszeres elvekkel.

A katolikus Utasítás az általános elvek tekintetében mindenben megegyezik az állami Utasítással. Az utasítások részletezésénél is elsősorban a módszer bemutatásának szisztémájában találjuk meg a leglényegesebb különbséget, míg az állami Utasítás ugyanis inkább az anyagot és annak feldolgozására alkalmas utakat vizsgálja és mutatja be, addig a katolikus Utasítás a lélektani alapelvből indul ki és ezeket szemelőtt tartva kutatja az anyag feldolgozására legalkalmasabb módszert. Ez a magyarázata annak, hogy a katolikus Utasítás nem tárgyak szerint, hanem osztályonként mutatja be a követendő eljárást. Az állami Utasításban is megtaláljuk az egyes tárgyak tanításánál osztályonként adódó módszeres különbségeket, ezek azonban inkább tanítási anyag minőségi és mennyiségi különbségeiből következnek, mint az egyes osztályok tanulóinak lélektani adottságából. Felvethetjük azt a kérdést, vajon a két elgondolás közül melyik a helyesebb? Az állami Utasítás szerkesztői már régen alkalmazott rendszer mellett maradtak és ennek minden előnyét kihasználták és kétségtelenül korszak-alkotó munkát végeztek. A katolikus Utasítás szerkesztői az áll. Utasítás kiadását követő idő tapasztalatait jól felhasználva inkább a módszer lélektani indokolását igyekeztek adni akkor is, amikor nem beszéltek kifejezetten lélektani szempontokról. Vétenénk az igazság ellen, ha elhallgatnánk, hogy az állami Utasítás mindenütt figyelembe veszi a lélektan követelményeit, ennek azonban nem ad oly mértékben kifejezést, mint ahogyan ezt a katolikus Utasítás tudatosan teszi. Ez e lélektani alap az, amely a katolikus Utasítás részére első pillanatban megnyerte az állami Utasítás szerkesztőinek tetszését is. Azok a kifogások, amelyek Drodzy Gyula részéről a katolikus Utasítással szemben elhangzottak, mind olyan természetűek voltak, amelyeket idejében pótolni lehetett és így a körülményekhez képest tökéletes tartalommal jelenhetett meg az Utasítás.

Tájékoztatásul meg kell jegyeznünk, hogy az egy-egy osztály részére írt utasításokat más-más gyakorlati pedagógus készítette az előre megállapított egységes elvek alapján. Ennek a szerkesztői eljárásnak köszönhető, hogy az egyes osztályok számára írt utasítás az osztály munkáját szervesen összefűző globális egységben mutatja be úgy, hogy megmaradjon az egyes tantárgyak sajátos jellege s mégis kidomborodjék a koncentrációs munka révén elérendő osztály-cél, érvényesüljön az egyes tárgyak tanítási módszere, azonban alkalmazkodjék ez az osztály tanulóinak lelki fejlettségéből adódó általános elvekhez. Tehát a módszer elsősorban osztályonként (fejlődési szakonként) változik és ennek keretén belül lehet csak megállapítani az egyes tárgyak tanításánál alkalmazott módszert. Az Utasítás tehát azt kívánja a tanulótól, hogy legelsősorban az osztály lelki szintjével legyen tisztában, ehhez alkalmazza az általános elveket és ezekből dedukálja az egyes tárgyak módszerét, figyelembe véve azok sajátos jellegét.

Az Utasítás' módszeres elveinek taglalásánál csak a fontos kérdésekre terjeszkedünk ki, mivel ezeknek inkább indoklását, mint bírálatát tartjuk feladatunknak.

I. osztály. A gyermek testi és lelki beállítottsága olyan, hogy „komoly“ munkára még nem alkalmas. Inkább a testi élet szükségletei állnak érdeklődése középpontjában, mint a gyermekén kívül álló tényezők. Érdeklődési köre közvetlen környezetére korlátozódik, teljesen az érzéki szemléleteinek hatása alatt áll. Éppen azért érzékszervei megbízhatóságáról meg kell győződnie a tanítónak. A gyermek figyelme és érdeklődése ingadozó, fantáziája gyakran a mesék világába ragadja. Elhatárolásai gyorsan születnek, azonban nem tartósak.

Az első osztály összefoglaló és központi órája a beszéd- és értelem gyakorlat. Itt alakul ki az iskolai munkához szükséges közszellem, itt beszélük meg a gyermek érdeklődése körébe eső tényeket. Az óra módszere közvetlen beszélgetés és mesélgetés. Mindig a gyermek szemléletére támaszkodva indítjuk meg a beszélgetést. Semmi mesterkéltséget, semmi erőszakot nem lehet ebben a társalgási módban. Olyannak kell lennie ezeknek, mint a gyermek játékait kísérő beszélgetés. A gyermek beszél, kérdez és felel, közben cselekszik, játszik a tanító irányítása mellett. A beszélgetés anyaga mindig időszerű s gyermek érdeklődési körében mozog. Látszólag semmi újat nem tanulunk. Pedig a gyermek szókinccse észrevehetően gyarapszik, mondatai, gondolatai rendezettebbek lesznek és megtanulja-figyelmét a lehetőség szerint rögzíteni. Dramatizáljuk a jeleneteket, illusztráljuk azt, amiről beszélgetünk rajzban is. A rajzolgatás alkotó munka. A gyermek pedig szívesen rajzol, lelkesedéssel alkot. Alkotó vágyát a kézimunkázgatással is kielégíti. A beszéd és értelem gyakorlat keretén belül erre is sokszor kell alkalmat találni.

Ebben az osztályban e három elv legyen a munka irányítója: meséljünk minél többet, a fegyelmezettség határában belül biztosítsunk nagy mozgási és cselekvési szabadságot, tegyük közvetlenné a tanító és tanítványok viszonyát.

Az írás-olvasás tanítására nézve szabad választást enged az Utasítás a tanítónak. Egyetlen követelmény az, hogy az írás és olvasás taní-

tása között szerves kapcsolat legyen. A gyermeknek nagy örömet és boldogságot okoz midőn látja, miképpen halad a betűk csodálatos országában egyre előbbre és előbbre. A fonomimikai mesék szerves kapcsolatot teremtenek a hang és betű között. Ezt a kapcsolatot kell mind erősebbé tenni. Ezt célozzák a hangoztatási gyakorlatok is. A legegyszerűbb hangoztatási gyakorlatot is tegyük ritmikussá és elvonné.

Külön feladat a betűk összekapcsolása. Erre legalkalmasabb a mozgatható betűk módszere. Mikor már a gyermekek összefüggő szavakat olvasnak, az olvasási készség elsajátítása mellett a szavak megértésére irányuló törekvés is jelentkezik. A gyermek a megértett szavakat alkalmazni is próbálja és örömet lel abban, ha az új szót beszédébe tudja illeszteni. Ebben a korban a gyermek a szót úgy magyarázza meg, hogy megmondja mire való, mire használható az, amit a szó jelöl. Kezdetben a tanító is megelégedhetik ilyen magyarázattal, azonban később asszociatív fogalmakkal és viszonyokkal is kell magyarázni, mert csak így ér el a gyermek a világosság és helyes alkalmazási fokához.

A gyermek nyelve ebben az évben jelentékeny fejlődésnek indul. A szómagyarázatoknál azokra a szavakra kell nagyobb súlyt helyezni, amelyeket a gyermek beszédében alkalmazhat is. Azok a szavak, amelyekre nézve a gyermekeknek tapasztalatuk nem lehet és amelyeket nem is áll módjukban alkalmazni, bővebb kimélyítést nem igényelnek és begyakorlásukról nem kell gondoskodni. Leghelyesebb lenne ezeket teljesen kiküszöbölni az olvasó, illetve ABC-s könyvek szövegéből. (Pl. jelentéktelen községnévek, amelyeket csak azért alkalmaznak az ABC-s könyv szövegében, mivel a tanult betűkből vannak összetéve.)

Az írás tanítása szoros kapcsolatban van az olvasás tanításával. állandóan hasonlítsuk össze az írott alakot a nyomtatott képpel. Végeztessünk minél több írási gyakorlatot, ne használjunk palatáblát és minél előbb írassunk tintával is. Egyébként az írás és olvasás tanításának módszerét az U. nem köti meghatározott módszerhez.

Az első osztály számolástanításának célja a számfogalmak és viszonyok megvilágítása. Ennek elérésére szolgál a lehető sokoldalú szemléltetés. A szemléltetést követi az eivonás, a megnevezett és eivont számokkal való számolás. Az U. az alkalmazott feladatokat a tisztaszámokkal való számolás után ajánlja. Ezt nem tartjuk helyesnek. Könnyebb és közelebbfekvő a gyermeknek füzetet, ceruzát stb. „vásárolni,” ami pedig alkalmazott feladat — mint tisztaszámokkal számolni. Már pedig a könnyebbről kell haladnunk a nehezebbre. A számkör bővítésével együtt tanulják meg az ismert számkör legutolsó számjegyét, így tehát ez a fokozat is megelőzi a tisztaszámokkal való számolás fokozatát. A számolástanítás helyes sorrendje tehát ez: számsorbővítés tárgyszámolással, alkalmazott feladatok tárgyszámolással, megnevezett számok, alkalmazott feladatok egyes példákkal. Valamennyi fokozatnál az összes alapműveleteket gyakoroltatni kell s csak legutolsó fokozatként szerepelhet a művelepek írásbeli megrögzítése.

A számolás tanításának legfontosabb alapelve a szemléltetés. Különösen nagy gondot kell fordítani az első 10-es körben foglalt alap-

számok megismertetésére, mert az itt fennmaradt bizonytalanság később alig, vagy egyáltalán nem küszöbölhető ki.

Nagy gondot kell fordítania a tanítónak a tárgykörök megválasztására is.

II. oszt. A 7-8 éves gyermek már fegyelmezettebben tud ülni, mozgásai is sokkal tudatosabbak és célravezetőbbek. Figyelme és érdeklődése határozottabb és kitartóbb. Érdeklődési köre azonban még mindig közvetlen környezetére irányul. Képzletvilága a való életből táplálkozik, merész fantázia-képekkel csak igen szórványosan találkozunk. Határozott különbséget lát a munka a játék között. Észreveszi, hogy meg tudja feszíteni akarátát és erre szüksége van, valahányszor kitartóan *kell* figyelnie. Figyelme azonban nem tisztán önkénytelen, bár még mindig ez van túlsúlyban. Ismeri a tekintélyt és kész meghajolni előtte. Ebben az osztályban már rá kell irányítani a gyermek figyelmét közvetlen környezetén kívül álló tényekre is. Itt nyer mélyebb alapot vallásos érzése is.

Az ismeretkör összefoglaló kerete ebben az osztályban is a besz. ért. gyak. A szociális nevelésnek tökéletes alapot nem is adhatnánk beszélgetések nélkül. Itt beszéljük meg mindazt, amit a társas emberi életéről ebben a korban a gyermeknek tudnia kell. A beszélgetés itt is szemléletből indul ki. A gyermek lassanként ráeszmél arra, hogy ő egy szervezett, egymásra utalt társadalom tagja. A többi emberek nem ellenségei, hanem felebarátai. A rokon kapcsolatokon túl is van valami, ami az iskolatársakat, az egy falubelieket, a katolikusokat, a magyarokat stb. összefűzi. Nemcsak az érzések és érzelmek, hanem az egymásrataltság is összekötő kapocs. Tudatára ébred, hogy a társadalom nemcsak követel, hanem nyújt is tagjainak valamit. A munka, amit szülei végeznek egy nagy gépezet munkájába illeszkedik bele. Egymásért dolgozunk, egymást segítjük. A tanító, orvos, a pap, a jegyző stb. a közösségért dolgozik.

A munka kötelesség és felelősséggel jár. A gyermek kötelességérzetét akkor mélyítheti a tanító, ha sokszor visszatér erre a kérdésre. Ha az emberek nem is vennék észre kötelességünk elmulasztását, Isten előtt semmi sem maradhat titokban.

Ebben az osztályban világosabbá válik a gyermek előtt a „szabad“, „nemszabad“ fogalma. Ez a tény lesz az erkölcsi nevelés pozitív alapja. A beszéd és értelem gyakorlat anyagát éppen azért úgy kell kezelni, hogy igen sok alkalom kínálkozzék a nevelésre. Ebben az osztályban ugyanis aránylag a legkisebb tantervi anyaggal állunk szemben. Tehát a gyermek erkölcsi világát kialakítandó igen sok példán kell bemutatni a helyes erkölcsi elveket. A tanítás mély érzelmi alapokkal bírjon, s igen sok oly mozzanatot tartalmazzon, amely a gyermek kedélyének nevelését szolgálja.

Az olvasás tanítása csak akkor lesz eredményes, ha úgy a tanító, mint a gyermek megérti és szemelőtt tartja azt, hogy minden olvasmány egy-egy rövidebb beszédnek vagy beszélgetésnek valami tökéletesebb formája. A gyermek sokszor megelégszik gondolatainak sokszor igen

pongyola kifejezésével, míg az olvasmányokban példát lát a szép beszédmódra.

Az olvasmányokat két szempontból nézze a tanító: milyen újabb tudáselemekkel gazdagszik a gyermek az olvasmány szövegének megtárgyalása alkalmával, milyen nevelési mozzanatok lelhetők fel a szövegben vagy a sorok mögött. Mint az I. osztályban, úgy itt is minden alkalommal, sőt mindannyiszor, valahányszor szükségét látja, tartson a tanító a gyermekek olvasási fokozatának megfelelő mintaolvasást, majd tárgyalja meg a gyermekek felvetett kérdéseit s csak ezután térjen át az olvasmány rendszeres és részletes megbeszélésére. A szöveg megtárgyalásánál ne válassza külön a szövegértelmezést az esztétikai és erkölcsi vonatkozású megbeszéléstől. Az olvasmánytárgyalás szempontjai együttesen érvényesüljenek.

Szoktassuk rá a gyermeket, hogy maga kérdezzen, ha nem ért valamit. A felvetett kérdéseket először a tanuló társai próbálják megfejtetni, s ha ez nem sikerülne, akkor tegyünk kisegítő kérdéseket, vagy mondjuk meg végső esetben a megoldást.

Kiváló fontossággal bír, hogy a tanulót a tiszta hangoztatásra szoktassuk. Ezt pedig csak úgy érhetjük el, ha szóképek olvasására szoktatjuk a gyermeket. Az áttekintett szóképek az emlékezetben megmaradnak és a gyermeknek segítségére vannak a helyes, szép beszédben is. Gondoskodjunk azonban arról is, hogy az olvasmányokban talált szép kifejezéseket alkalmazhassák is a tanulók. Ennek első módja, hogy az olvasmányok tartalmát megbeszélés után önállóan is mondják el, az erre alkalmasakat dramatizálják, néhány nap múlva ismét próbálják meg elmondani a tartalmát, továbbá a lehetőség szerint sok verset tanulnak meg könyv nélkül. Az U. azt kívánja, hogy az olvasási órákon tanulják meg az előírt kötelező költeményeket. Ez alkalmakkor mutassunk rá a költeménytanulás helyes módjára, s adjunk fel otthonra is verseket emlézésre a tanulóknak. Ebben az osztályban túlságosan kevés a beemlézendő anyag és egyáltalán kevés az elvégzendő anyag is a többi osztályokhoz mérten. Amint már fentebb is hangsúlyoztuk, — ebben az osztályban különös gondot kell fordítani az alaki képzésre, éppen azért, mivel itt erre elegendő idő és alkalom kínálkozik.

A fogalmazás tanítása már az első osztályban megkezdődött a szóbeli fogalmazásokkal, sőt itt-ott a gyermekek által alakított mondatot írásban is megrögzítettünk. Most sem mehetünk túl messze. A szóbeli közös fogalmazás a gyermekek közös cselekedtetésével indul meg. Néhány szóval elmondják a gyermekek azt, amit cselekedtek. Ezeket logikusan összefűzzük és kész a fogalmazás. Következő fokon felírjuk ezt a táblára és rámutatunk arra, hogy amikor fogalmazunk, írásban beszélünk. Éppen azért a gyermek ne a helyesírásra gondoljon, hanem gondolataira ügyeljen, arra, amit szeretne megmondani. A hibák javítására még úgy is visszatérhet, viszont a helyesírási problémák elterelik figyelmét saját gondolatairól. A fogalmazást közös megbeszélés és javítás követi. Különösen fontos ez a 3–4. hónapban, amikor áttérünk az irányított fogalmazásra, aminek alapja szintén közös cselekvés vagy szemlélet. Csak ezt követheti a szabad fogalmazás. Legalkalmasabb tárgykörök erre a

célra az otthon, az iskola, a gyermek játéka stb. — Ezeknek a fogalmazványoknak elbírálása és megbeszélése már több időt vesz igénybe. A megbeszélésnél legutoljára hagyjuk a helyesírási hibák megtárgyalását és javítását. Különösen a gyakran előforduló hibákra ügyeljünk (osztályhiba)!

Ha a szabad fogalmazásnál kellő eredményt nem érünk el, úgy térjünk vissza az előző fokozatra.

A fogalmazás tanításával szorosan összefügg és innen merít indukciós anyagot a helyesírás és nyelvi magyarázatok tanítása. E tárgy tanításánál is nagy súlyt kell helyezni a szemléltetésre és a helyes gyakorlásra. A gyakorlásnak egyik alkalmas eszköze a másolás, ami a legeredményesebbnek is nevezhető. A tollbamondás és az emlékezetből való iratás több önállóságot követel, azért erre csak a tanév második felében kerülhet sor.

A nyelvi magyarázatoknak a lehető legszorosabb kapcsolatban kell lenniük a helyesírás tanításával, mert csak így lehet eredményes.

A számolás tanításánál különösen a szóbeli feladatokra kell súlyt helyezni. Most rakjuk le az 1×1 alapjait. Azért ennek kiépítésére és begyakorlására sok időt szenteljünk. Minden számnál meg kell keresnünk és szemléltetnünk annak többszöröseit s csak ezt követheti az illető számmal való szorzás. A két eljárás között határozott különbséget kell tennünk, mert csak így válhatik az egyszeregy tudatossá. Az egyszeregy mechanikus tudása feltétlenül szükséges, azonban nem elégséges.

A legfontosabb módszeres elv itt is a szemléltetés és a sokszoros variáció. Ebben az osztályban kell a számok viszonyát tisztázni. Erre is igen alkalmas eszköz az 1×1 .

III. osztály. A gyermek érdeklődési köre ebben a korban fokozottabb mértékben bővülni kezd. Mindjobban érdeklik a dolgok, felébred benne a tudásvágy és az iránt is érdeklődni kezd, ami közvetlen tapasztalata köréből kiesik. Gondolkodik a körülötte folyó élet és események felett. A tanítói munka szempontjából nem mellékes körülmény az sem, hogy ebben a korban a gyermek örömmel végez „hasznos munkát“ és segítségére van környezetének.

A beszéd értelem gyakorlat óráin most már nem tisztán az eseményeket, tényeket és jelenségeket tárgyaljuk meg, hanem kutatjuk azok indító okait is. A gyermek mind tudatosabban teszi fel a „miért“-kérdést és nem elégszik meg a túlságosan egyszerű, naív magyarázatokkal.

A gyermek figyeli az időt és meglátja azt, hogy a jelenségek lefolyásához időre van szükség. Eddig a jelen és a múlt között sokszor nem tudott különbséget tenni, vagy pedig nem érezte meg a közelebbi és távolabbi múlt közötti különbséget. A gyermek időszemléletének ilyen fejlődése módot nyújt arra, hogy a tényeket az idő távlatában is bemutassuk; történelemmel foglalkozzunk.

A beszélgetés módja ebben az osztályban jelentősen megváltozik. A gyermekek tudnak már egy tárgyra figyelni, ismereteikről szívesen beszélnek; tehát a tanító mindinkább háttérbe szorul és tisztán az irányító

szerepét tölti be. Ügyeljen minden tanító arra, hogy a „szólás jogát“ minden gyermek egyenlő mértékben gyakorolhassa. E korban már magukhoz ragadják az uralmat az erőszakosabbak és sokszor az egész osztály hangulatának és érzületének irányítói lesznek.

Az olvasmánytárgyalás módszerében az a változás történik ebben az évben, hogy az olvasmányok mélyebb gondolatainak keresése kerül előtérbe. Nem szabad azonban az iskolai olvasókönyv olvasmányaival a gyermek érdeklődési körét kimerítettnek tekinteni. Még nem érkezett el ugyan az *olvasási-düh* korszaka, azonban már most is szívesen olvas a gyermek olyan könyveket, amelyeket könnyen megért és érdekes. Ezeket a házi olvasmányokat úgy kell irányítanunk, hogy minden gyermek hozzájusson alkalmas könyvhöz az ifjúsági könyvtárból és egyben adjunk alkalmat arra is, hogy az olvasottakról társai előtt be is számolhasson. Ez úton rendkívül sok nevelési alkalom kínálkozik.

A fogalmazás tanítása ebben az osztályban még inkább a szabad fogalmazás felé hajlik. Szorosan kapcsolódják ehhez a helyesírás és nyelvi magyarázat is. Ebben az osztályban tehetjük csak igazán tudatossá a gyermek beszédét és írását. Minden nyelvi tény tanítása szemléleten alapszik, állandóan figyeljük tehát beszédüket és írásukat. Mindig az élőnyelv szépségeit és törvényeit szemléltetjük anélkül, hogy szabályokat tanítanánk. Minden nyelvi óra igazi nyelvművelő óra legyen.

Legnagyobb probléma elé a számolás tanítása állítja a tanítót és gyermekeket egyaránt. Az írásbeli műveletek tanítása csak abban az esetben lesz eredményes, ha a gyermek csak a szóbeli számolás folytatását látja benne s nem tekinti azt valami különleges dolognak. Az írásbeli műveletek tanítását mindig szóbeli műveletek előzik meg. Ezeket írjuk fel a táblára és ekkor látja a gyermek, hogy az írásbeli megrögzítés nem okoz nehézséget, sőt munkájának megkönnyítését szolgálja. Szigorúan ragaszkodjunk a fokozatokhoz, (az Utasítás teljes kidolgozásban mutatja be ezeket), mert csak ily módon számíthatunk megalapozott eredményre.

A természetrajz, gazdaságtan és háztartástan új tárgy ebben az osztályban. Itt kínálkozik alkalom a tanulók öntevékenységének hihatalmasára. Legfontosabb alapelv az időszerezés. E nélkül tökéletlen a szemléltető eljárás és a tanulók sem kapcsolódhatnak bele a tanításba eredményesen. Két elvet kell szemelőtt tartanunk: mindig szemléletek alapján tanítsunk és a lehetőség szerint használjuk ki a gyermekek öntevékenységét.

A tanítási órát megelőzőleg gyűjtjük össze a szemléleti anyagot. Erre szolgálnak a kirándulások, az otthoni megfigyelések, szemléltető anyagok gyűjtése, maga a gyakorlati munka (virágültetés és gondozás, csíráztatás stb.)

Ezeknek az óráknak menetét nem lehet egységesen megállapítani. Minden órára nézve érvényesek azonban ezek az elvek: a tanítást szemléleti anyag gyűjtésével kezdjük, a szemléleteket általánosságban megbeszéljük, rátérünk a részletek szemlélésére és megbeszélésére, gyakorlatilag alkalmazzuk és begyakoroljuk a tanultakat. A módszer a besz.

ért. gyak. módszeréhez hasonló. Minden tanítási óra egy egységes környezetre vagy az ebben fellelhető természetrajzi egyedre vonatkozik. Mindig egységes környezet hatását szemléltetjük és tanításunkat konkrét esetre vonatkoztatjuk s csak a világosan megértett fogalmakat általánosítjuk.

E tárgy tanításánál kiváló segédeszköz a természetrajzi gyűjtemény és a munkafüzet. Ez utóbbiban a táblai rajz alapján megrögzítik a gyermekek a tanultakat, néhány szóval feljegyzik azt is, amit fontosnak tartanak a tanítás alatt látottakból.

A természet csodálatos rendje és szépsége megragadja a gyermeket, s a természet csodáit látva lelke felemelkedik annak alkotójához. A természet törvényeit a gyermek nem látja meg magától. Irányítsuk már ebben az osztályban figyelmét úgy, hogy meglátásai tudatosuljanak és maga is szívesen vizsgálja a nagy természet csodáit.

IV. osztály. A 9—10 éves gyermeket már bizonyos komolyság jellemzi. A felnőttektől is elvárja, hogy vele komolyan beszéljenek. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a tanítás módja kedélyességben és hangulatban veszítsen. Ellenkezőleg! Ebben az osztályban különösen nagy gondot kell fordítani a kedélynevelésre. A gyermek nagy fogékonyságot mutat az élet nyújtotta példák iránt. Értékeli a felnőttek munkáját és bizonyos tisztelettel nézi azok alkotásait. A szemléltető tanítási anyagban sokszor szerepeljen az értünk dolgozó, bennünket szerető szülő.

Mélyítsük a gyermek kegyelmi életét is.

Az erkölcsi élet alapja az akarat. E korban a gyermek nagyobb akarat-megfeszítésekre is képes. Éppen azért keressünk alkalmat akaratának gyakoroltatására.

A besz. ért. gyak. módszere itt sem változik. Az anyag most is a konkrétumok világában mozog, azonban igen sokszor kell a belső szemléltetés módszeréhez is folyamodnunk. A gyermek eddig külön-külön látta a jelenségeket és objektumokat. Tettünk ugyan kísérletet ezek összefűzésére, a tudatosítás azonban csak ebben az osztályban sikerül igazán. A történelmi anyag alkalmas arra, hogy elődeink példáját állítsa a gyermekek elé. A történelmi eseményekben is összefüggő egészet kell szemléltetnünk, éppen úgy, mint az élet minden mozzanatában, amelyről ebben az esztendőben szó esik.

Tanításaink alkalmával sokszor kell kísérleteket végezni és jelenségeket előidézni. Ezek a kísérletek azonban nem lehetnek tudományos jellegűek, — mint ez néha tapasztalható, — hanem tisztán a jelenség „megbeszélésére“ szolgáltatassanak konkrét alapot.

Ennél az osztálynál még a földrajz-tanítás néhány fontos módszeres elvére kell kitérnünk.

A kat. Tanterv és utasítás a földrajz célját már a legmodernebb értelemben határozza meg, úgy, amint ezt még az áll. Utasításban sem találjuk meg. Ebben a célkitűzésben a földrajzi tényezők kölcsönhatásának kutatásán van a hangsúly. Nem lehet tehát elszigetelt földrajzi jelenségekről beszélni, hanem ezeket együttthadásukban kell szemlélni. Felvethető a kérdés: képes-e erre a 9—10 éves gyermek? Erre csak ezt felelhetjük, hogy nem tudományos szintézisről és szisztematizálásról

van szó, hanem csak a jelenségek összefüggésének lehetőség szerint való vizsgálatáról. Éppen azért ez a célkitűzés egyúttal a népiskolai földrajz-tanítás legfontosabb alapelve is.

A földrajz tanításánál is kihangsúlyozott fontossággal bír a szemléltetés. Éppen azért haladjunk a közelebbiről a távolabbira.

A tanítási anyag kiválasztásánál a következő szempontokat tartjuk szemelőtt: a) *érdekesség*: az érdekes anyag már önmagában is nevelő-értékű (az Utasítás felsorolja, mi az, ami az anyagot érdekessé teszi); b) *az eszméltetés*: az eszméltetés a földrajzi gondolkodásban áll, a földrajzi objektumok közötti kapcsolat keresését jelenti; c) *a hasznosság*: lényeges annak megfontolása, milyen gyakorlati értékkel bír a tanítandó anyag s milyen annak alaki képzőereje.

A földrajz tanításánál sem köti egységes módszerhez az Utasítás az egyes órák feldolgozását. Kizárólagosan egyik módszert sem lehet alkalmazni. Ez az alapelv lényeges. Megvalósítása annyit jelent, hogy körben bővülő, szemléltető, oknyomozó, eszméltető és tudatosító tanítást kell végeznünk.

Az értelemnélküli felsorolások, statisztikai adatok halmaza, a földrajzi nevek céltalan említettése, túlhajtása, teljesen felesleges munkát jelentenek.

Nagy fontossággal bír a sokirányú szemléltetés, ami a munkaiskola elveinek megvalósításával érhető el. A gyermekek cselekvőleg vegyenek részt a tanításban. A tanítást minden eredményre-vezető szemléltető eszközzel támogatni kell.

A földrajz-tanítás egyik alaki célját a vallásos és hazafias nevelés szempontja képezi. Magában a tanításban minden órán érvényesüljön a legteljesebb koncentráció és asszociáció elve.

A természetrajz tanításánál a III. osztályban hangoztatott elvek érvényesüljenek.

Az V-VI. osztályban az ismeretek önálló tantárgyak keretében tanítandók. E tárgyak tanításánál előírt elvek tüzetesebb megbeszélést igényelnek. Ezekre e rövid értekezés keretében nem térhetünk ki.

Mindezekből megállapítható, hogy az új kat. Utasítás szerkesztői ismerik a legújabb módszeres elveket, azok alkalmazását a kat. jellegű népiskolákban szorgalmazzák is.

Zentai Károly.

A szakiskola és a társadalom.

Kerschensteiner szerint ma minden felnőtt ember hármass szerepet tölt be a társadalomban: 1. mint *ember*, a saját lelki életének kiművelését ápolja; 2. mint *kenyérkereső*, valamilyen meghatározott foglalkozást űz, valamilyen hivatást teljesít; 3. mint *állampolgárnak*, tehát valamely nemzet tagjának, elő kell segítenie az állam boldogulását. Ennek a hármass feladatnak megfelelően teljes joggal beszélhetünk *egyetemes embernevelésről*, *szaknevelésről* és *állampolgári nevelésről*. Legrégibb ezek közül az egyetemes embernevelés eszméje; ennek szükségességét már Sok-